

УДК 342.4

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.1.19>

ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВА ПРИРОДА ТЕХНІЧНИХ ЦЕНЗІВ У КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРАВІ

Марчук М.В.,

*аспірантка відділу конституційного права
та місцевого самоврядування**Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України*

Марчук М.В. Загально-правова природа технічних цензів у конституційному праві.

Стаття присвячена дослідженню конституційно-правової природи технічних цензів. В роботі дається загальна характеристика технічних цензів у конституційному праві. Акцентується увага на окремих їх різновидах, зокрема: віковому цензі, запровадження якого переслідує мету наділення громадянина правом участі в управлінні державними справами у оптимальному віці, коли особа сформувалась як особистість, має цілком усвідомлені громадянські позиції; цензі громадянства, який означає, що право на участь в управлінні державою, у референдумах, у формуванні представницьких органів влади надається тільки громадянам цієї держави; цензі дієздатності, що переслідує мету допуску до процесів державного будівництва громадян, які здатні належно усвідомлювати значення своїх дій; цензі здоров'я, сутність якого полягає у тому, що право на участь в управлінні державою належить лише тим громадянам, які мають задовільний стан фізичного здоров'я; цензі осілості, призначення якого полягає у тому, що умовою допуску громадян до процесів державотворення, в тому числі й виборів, виступає термін їх проживання протягом встановленого законодавством строку на території чи то держави, чи то окремої її місцевості (виборчого округу).

Окрему групу технічних цензів у конституційному праві складають мовний ценз, ценз грамотності (освіти), ценз професіональності (компетентності), сутність яких полягає у тому, що особа може претендувати на зайняття певної посади тільки за умови, що у неї є відповідний рівень освіти, професійний досвід та компетентність, завдяки чому особа здатна в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні уміння, знання, навички, проявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених професійних завдань і обов'язків.

В роботі робиться висновок, що наявність технічних цензів сприяє формуванню якісного механізму публічної влади в державі, що підвищує ефективність функціонування самої держави. Також застосування технічних цензів у процесах державотворення сприяє їх впорядкуванню з точки зору чіткого визначення умов та професійних вимог до кандидатів до представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування і інших органів публічної влади. Важливо, щоб їх впровадження було зваженим для забезпечення прав та свобод громадян, не мало надмірного характеру і не призводило до їх трансформації в якості інструменту дискримінації окремих громадян чи певних соціальних груп.

Ключові слова: Конституція України, конституційне право, державотворення, процеси державного будівництва, цензи, виборчі цензи, технічні цензи.

Marchuk M.V. General legal nature of technical qualifications in constitutional law.

The article is devoted to the study of the constitutional and legal nature of technical qualifications. The work provides a general description of technical qualifications in constitutional law. The focus is on their individual varieties, in particular: age limit, the introduction of which pursues the goal of granting a citizen the right to participate in the management of state affairs at the optimal age, when the person has formed as a personality and has fully realized civic positions; citizenship qualification, which means that the right to participate in state governance, in referendums, in the formation of representative bodies of government is granted only to citizens of this state; capacity qualification, which pursues the goal of admitting to the processes of state building citizens who are able to properly realize the significance of their actions; health qualification, the essence of which is that the right to participate in state governance belongs only to those citizens who have a satisfactory state of physical health; the residency requirement, the purpose of which is that the condition for citizens' admission to state-building processes, including elections, is their residence within the period established by law on the territory of either the state or its separate locality (electoral district).

A separate group of technical qualifications in constitutional law consists of language qualifications, literacy (education) qualifications, and professionalism (competence) qualifications, the essence of which is that a person can apply for a certain position only if he or she has the appropriate level of

education, professional experience and competence, thanks to which a person is able, within the limits of the powers defined by the position, to apply special skills, knowledge, abilities, and demonstrate appropriate moral and business qualities for the proper performance of established professional tasks and duties.

The paper concludes that the presence of technical qualifications contributes to the formation of a high-quality mechanism of public power in the state, which increases the efficiency of the functioning of the state itself. Also, the use of technical qualifications in the processes of state formation contributes to their streamlining in terms of clearly defining the conditions and professional requirements for candidates for representative bodies of public power. It is important that their implementation is balanced to ensure the rights and freedoms of citizens, is not excessive, and does not lead to their transformation into a tool for discriminating against individual citizens or certain social groups.

Key words: Constitution of Ukraine, constitutional law, state formation, state building processes, qualifications, electoral qualifications, technical qualifications.

Постановка проблеми. Сучасні процеси вітчизняного державотворення характеризуються кінцевим відходом від вироблених в радянські часи рудиментів державного будівництва, переосмисленням фундаментальних засад організації та функціонування національного механізму публічної влади, насамперед, в контексті реалізації громадянами України своїх конституційних прав.

За цих обставин актуалізується проблема правової природи цензів, їх доктринального розуміння, місця у системі конституційного права, ролі в реалізації громадянами права брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, користуватися рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування.

Стан дослідження. Вітчизняна юридична наука питанню розуміння цензів, їх правової природи приділяє увагу доволі фрагментарно. Свідченням цьому є відсутність комплексних конституційно-правових досліджень у цій сфері. Виняток хіба що становлять виборчі цензи, дослідженням яких займалися такі відомі науковці, як: І.В. Глиняний, Ю.Б. Ключковський, Л.Л. Лабенська, Т.А. Латковська, О.В. Марцеляк, С.М. Марцеляк, О.Ф. Нестерович, В.М. Панасюк, О.І. Ромців, В.І. Татарінов, В.М. Шаповал та інші.

Звідси **метою** нашого дослідження є більш повна характеристика цензів у конституційному праві, виокремлення в їх системі особливого різновиду – технічних цензів, які спрямовані на забезпечення участі у державотворчих процесах не всіх членів суспільства, а тільки тих, які за своїми даними спроможні належним чином відстоювати інтереси людини, суспільства, держави, здійснювати її внутрішню і зовнішню політику відповідно до існуючих міжнародних демократичних стандартів.

Виклад основного матеріалу. Технічні цензи являють собою умови реалізації конституційного права громадян на участь в управлінні державними справами, в національних, регіональних та місцевих референдумах, у формуванні представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування. Вони покликані належним чином впорядкувати процеси державного будівництва та участі громадян в них. При цьому беруться до уваги різноманітні параметри (умови, кваліфікаційні вимоги, допуски тощо), які дають змогу, з одного боку, реалізовувати особі свої права на участь в управлінні державою відповідно до приписів законодавства, передусім Конституції, з іншого боку, така реалізація прав особи має бути легальною та легітимною, відповідати суспільним потребам, інтересам людини, доцільності та ефективності функціонування держави та суспільства.

Найстарішим та найбільш поширеним у конституційному праві є **віковий ценз**. У науці та практиці виборчого права цей ценз ще доволі часто позначають рівнозначним терміном «виборчий вік» [1].

Запровадження вікового цензу у конституційному праві переслідує мету наділення громадянина виборчим правом чи іншим правом участі в управлінні державними справами у оптимальному віці, коли особа сформувалась як особистість, має цілком усвідомлені громадянські позиції, завдяки чому вона може свідомо реалізувати свої конституційні права, самостійно оцінити соціально-політичну ситуацію у державі, робити вибір на користь тієї чи іншої політичної сили чи окремих кандидатів у депутати тощо.

Дослідники виборчих цензів зазначають, що на сьогодні у більшості країн світу по відношенню до активного виборчого права віковий ценз становить 18 років. Зокрема, за даними Міжпарламентського союзу, який у кінці ХХ ст. проводив дослідження цього питання, у 109 країнах (із 186 держав світу) активне виборче право визнавалося за особами старшими 18 років. Така вікова тенденція має місце і сьогодні. В той же час у Бразилії, на Кубі, в Ірані, Нікарагуа [2, с. 126], Мальті, Естонії (на місцевих виборах), Німеччині (на місцевих виборах), Австрії й Аргентині – правом го-

лосу громадяни користуються з досягненням ними 16 років; у Східному Тиморі та Кореїській Народно-Демократичній Республіці – особи наділяються активним виборчим правом при досягненні ними 17 років.

Щодо реалізації пасивного виборчого права законодавець, як правило, встановлює вищий віковий ценз, виходячи з того, що для посідання політичних посад потрібні не просто сформований світогляд, політичні переконання, досвід взаємодії з соціальною реальністю, але й глибший життєвий досвід, певні професійні навички, спеціальні знання тощо. Наприклад, коли ми говоримо про парламентські вибори, то у Чехії, Болгарії, Латвії, Україні та в ряді інших країн право балотуватися на посаду депутата національного парламенту мають громадяни, які досягли 21 року, в Грузії, Казахстані, Литві та Узбекистані – особи, яким на день виборів виповнилося 25 років. Натомість сенатором Казахстану може бути громадянин не молодший 30 років, у США – особа не молодша 35 років і т. д.

Коли ми ведемо мову про глав держав, то високий віковий ценз тут розглядається як цілком нормальне явище, що пояснюється необхідністю бути особі такою, щоб мати великий досвід розв'язання життєвих проблем, бути політично досвідченою, професійно володіти навичками управлінської діяльності, здатністю приймати правильні, ефективні рішення з різних питань внутрішньої й зовнішньої політики держави.

Поширеними для обрання на посаду Президента є віковий ценз у 30 років (Венесуела, Колумбія, Домініканська Республіка, Коста-Ріка, Таджикистан тощо), 35 років (Австрія, Бразилія, Індія, Мексика, Польща, США, Україна, Франція тощо), 40 років (Албанія, Болгарія, Вірменія, Греція, Федеративна Республіка Німеччини, Республіка Корея, Туреччина тощо) та 45 років (Сінгапур, Непал, М'янма, Китай, Пакистан).

Що ж стосується вікового цензу для кандидатів на інші посади органів державної влади та місцевого самоврядування, то практика тут доволі різноманітна. Так, в Україні віковий ценз встановлено для осіб, які претендують отримати:

- посаду судді в судах загальної юрисдикції: на посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років (ст. 127 Конституції України);

- посаду судді Конституційного Суду України: суддею Конституційного Суду України може бути громадянин України, який на день призначення досяг сорока років (ст. 148 Конституції України) і він може обіймати цю посаду до досягнення ним сімдесяти років (ст. 149-1 Конституції України) [3];

- посаду члена Центральної виборчої комісії: членом Комісії може бути громадянин України, який на день призначення досяг двадцяти п'яти років (ст. 7 Закону України «Про Центральну виборчу комісію») [4];

- посаду Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Уповноваженим може бути призначено громадянина України, який на день обрання досяг 40 років (ст. 5 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини») [5] тощо.

Відзначимо, що сьогодні продовжується започаткований в XX столітті тренд на зниження вікового цензу. В багатьох країнах йдуть дискусії щодо зниження мінімального віку для голосування на виборах до 16 років. Ця ідея викликає скепсис з огляду на прогресуючу інфантилізацію молоді: у багатьох країнах різко скоротилася частка людей, які до 30 років досягли традиційних маркерів дорослості, тобто пішли з дому, стали фінансово незалежними, одружилися, народили дитину. У Британії середній вік першого (гетеросексуального) шлюбу – 33 роки для чоловіків і 31 рік для жінок – на десять років вищий, ніж на початку 1960-х років. У 2016 році дослідження Pew показало, що вперше за 130 років американці віком 18-34 роки частіше живуть з батьками, ніж з партнером в окремому помешканні [6]. З огляду на ці речі віковий ценз для активного виборчого права слід було б лишити на рівні 18 років, а для пасивного виборчого права в деяких випадках навіть підвищувати (зокрема для депутатів місцевих рад; сільських, селищних, міських голів; можливо підвищити вік і для кандидатів у народні депутати України).

Іншим важливим різновидом технічних цензів є **ценз громадянства**, який означає, що право на участь в управлінні державними справами, у національних, регіональних та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування надається тільки громадянам цієї держави.

В Україні громадянство як необхідна умова зайняття посад в органах державної влади та місцевого самоврядування проявляється досить чітко. Це витікає як із приписів Конституції України: на посаду судді може бути призначений громадянин України; суддею Конституційного Суду України може бути громадянин України; народним депутатом України може бути обрано громадянина України; Президентом України може бути обраний громадянин України; так із законодавчих приписів:

на посаду члена Рахункової палати може бути призначений громадянин України; на посаду державного аудитора може бути призначений громадянин України [7] тощо.

При цьому слід відзначити той позитивний факт, що національне законодавство не бере до уваги в якому порядку було отримано громадянство України, термін перебування фізичної особи у громадянстві України, місце проживання громадянина та інших чинників громадянства особи.

Світова ж практика, особливо щодо реалізації виборчих прав громадян, в цьому питанні дещо різниться і часом буває діаметрально протилежною. Такий підхід як в Україні характерний для незначної групи держав (наприклад Узбекистан, Киргизстан, Молдова). Що ж стосується інших країн, то, по-перше, зарубіжний досвід різниться у підході надання виборчих прав іноземцям: з одного боку, ще у 1967 р. Міжпарламентським союзом вироблена теза, згідно якої щоб мати право голосу потрібно бути громадянином країни і тому в жодній із держав право голосу не надається іноземцям; з іншого – ст. 8 “b” Договору про Європейський Союз від 7 лютого 1992 р. (нині ст. 19 консолідованої версії Договору про Європейський Союз) передбачає, що кожний громадянин Європейського Союзу, який проживає в державі-члені ЄС, громадянином якої він не є, має право не тільки брати участь у голосуванні, а й балотуватися як кандидат на муніципальних виборах у державі-члені, в якій він проживає, на тих же умовах, що і громадяни цієї держави, а також має право приймати участь у виборах до Європейського парламенту за умови постійного проживання на території цієї держави [8, р. 115].

На сьогодні право голосу на місцевих виборах, після виконання певних умов, мають іноземці в таких європейських країнах як: Велика Британія, Іспанія, Нідерланди, Швейцарія тощо. При цьому в Угорщині, Бельгії, Люксембурзі, Естонії та Словенії іноземці з третіх країн мають тільки активне виборче право і не можуть особисто балотуватися до представницьких органів місцевого самоврядування [9, с. 18].

Зарубіжна виборча практика знає приклади, коли іноземні громадяни та особи без громадянства наділені активним виборчим правом і на загальнодержавних виборах – депутатів парламенту і глави держави. Така практика має місце у Новій Зеландії, Перу, Болівії, Кот-д’Івуар, Ямайка, Сент-Вінсент і Гренадіни, Соломонові Острови (надають активне виборче право всім проживаючим громадянам Британської Співдружності) [2, с. 123].

В цілому ряді країн право балотуватися на виборні посади можуть лише громадяни за народженням. Вперше така вимога отримала своє конституційне визнання у Конституції США 1787 року щодо Президента країни. На сьогодні тільки громадянином за народженням може бути обраний глава держави Аргентини, Бразилії, Єгипту, Куби, Мексики, Португалії, Фінляндії тощо.

Зарубіжним виборчим законодавством деяких країн (Аргентина, Туніс, Таїланд) передбачається обмеження також активного виборчого права для натуралізованих громадян. Зокрема в Аргентині такі громадяни отримують право голосу тільки через три роки після отримання громадянства країни, в Тунісі й Таїланді – через п’ять років.

В той же час, в деяких країнах має місце недопуск до державних посад осіб, які мають подвійне громадянство. Така вимога характерна щодо кандидатів на посаду глави держави (Афганістан, Венесуела, Грузія, Куба, Латвія, Мальдіви) чи депутата парламенту (Азербайджан, Болгарія, Мальдіви).

Серед технічних цензів має місце і **ценз дієздатності**, який обмежує право участі фізичних осіб в управлінні державними справами, у національних, регіональних та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, користуватися рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування вимогою до кандидатів бути дієздатними в повному обсязі.

Законодавче закріплення цензу дієздатності переслідує мету допуску до процесів державного будівництва осіб здорових, які не мають психічних розладів, не зловживають спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами і т. ін., тобто громадян, які здатні належно усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними.

Вимога позбавлення цивільно недієздатних громадян права приймати участь у процесах державного будівництва практично не дискутується і вважається загальноприйнятною світовою практикою (за винятком незначної кількості країн, зокрема, Швеції, Ірландії, Латвії).

З цензом дієздатності тісно пов’язаний **ценз здоров’я** – його сутність полягає у тому, що право висувати свою кандидатуру на виборах, право на участь в управлінні державними справами належить лише тим громадянам, які мають задовільний стан фізичного здоров’я. У сучасній практиці державного будівництва ценз здоров’я не так часто використовується. Він отримав пряме конституційне визнання лише у деяких країнах Африки і застосовується в основному до громадян, які балотуються на посаду глави держави (Бенін, Чад, Республіка Конго, Центральноафриканська Республіка).

Технічним цензом виступає й **ценз осілості**. Його сутність полягає у тому, що умовою допуску особи до участі в управлінні державою, в тому числі й виборів, виступає термін її проживання протягом останнього чітко встановленого законодавством строку на території чи то держави, чи то окремої її місцевості (виборчого округу).

Цей ценз покликаний обмежити електоральну активність тимчасово проживаючих на певній території осіб, що дає можливість громадянам обрати того представника, який добре знайомий із проблемами країни, окремого округу, ознайомлений з усіма нагальними питаннями, які актуальні для визначеної місцевості.

Слід сказати, що ценз осілості є достатньо поширеним у світовій практиці. При цьому міжнародна спільнота цілком толерантно відноситься до його впровадження на національному рівні окремих країн. Зокрема, Європейський Суд з прав людини посилаючись на декілька рішень Європейської комісії з прав людини, вважає, що вимога відповідати певним умовам щодо проживання для того, щоб мати або здійснювати право голосу на парламентських виборах, не є свавільним обмеженням права голосу і тому не є несумісним зі ст. 3 Першого протоколу (рішення від 7 вересня 1999 р. (справа Хілб проти Ліхтенштейну) [10, с. 101].

В Україні ценз осілості для реалізації громадянами свого активного виборчого права на місцевих виборах полягає у тому, що згідно ст. 7 Виборчого кодексу України виборець має право голосу при формуванні відповідних представницьких органів місцевого самоврядування, якщо його виборча адреса віднесена до території відповідної територіальної громади [11].

Що ж стосується застосування цензу осілості відносно реалізації громадянами свого пасивного виборчого права, то він полягає у тому, щоб громадянин, який претендує на ту чи інші виборну посаду був знайомий з культурою та традиціями народу країни, розумів соціально-економічну ситуацію в державі, був в курсі тих питань, які найбільше хвилюють виборців [1].

Так, за даними Європейського суду з прав людини встановлені обмеження щодо проживання на території держави стосовно пасивного виборчого права на національних виборах в Данії, Бельгії, Угорщині, Литві, Люксембурзі, Румунії, Вірменії, Словаччині [12].

В Україні вимога проживання протягом останнього чітко встановленого законодавством строку встановлена на рівні Основного Закону тільки для народних депутатів України та Президента України. Наприклад, Конституція України передбачає, що народним депутатом України може бути обрано громадянина України, який проживає в Україні протягом останніх 5 років (ст. 76), Президентом України – протягом останніх 10 років (ст. 103) [3].

Доволі актуальним технічним цензом сьогодні в Україні і в деяких інших країнах є **мовний ценз**. Цей різновид цензів характеризується тим, що право бути обраним на виборну посаду або бути призначеним на посади в органах державної влади і місцевого самоврядування мають громадяни, які володіють державною мовою. Мовний ценз за загальним правилом передбачається лише для реалізації громадянами свого пасивного виборчого права і може застосовуватися до осіб, які претендують на зайняття посад в органах державної служби та/чи служби в органах місцевого самоврядування.

Зазвичай, цей ценз визначається державою виходячи із специфічних для неї історичних, культурних та інших соціально-політичних обставин. Наприклад, мовний ценз досить поширений у країнах, які раніше були складовими республіками Радянського Союзу, де національні мови пригнічувалися та не отримували потрібного розвитку. Як пише Ю.Б. Ключковський, мовний ценз має постколоніальне походження, пов'язане з утвердженням нових незалежних держав та їх національних мов і тому не дивно, що достатньо поширеним він став у державах, які були раніше союзними республіками у складі СРСР [13, с. 259]. Відтак ці держави конституційно передбачили вимогу володіння державною мовою. При цьому кожна держава самостійно визначає перелік посад, щодо яких діє правило володіння державною мовою.

Найчастіше мовний ценз застосовується до кандидатів на посаду глави держави. Таку вимогу передбачають Основні закони Туркменістану, Узбекистану, Киргизстану, Таджикистану, Молдови, України, які закріплюють, що президентом країни може бути обраний громадянин, який володіє державною мовою.

В Україні на рівні Конституції під дію мовного цензу підпадають тільки громадяни, які балотуються на посаду глави держави, судді судів загальної юрисдикції та судді Конституційного Суду України [3].

На законодавчому рівні мовний ценз існує для цілого ряду кандидатів на інші державні посади. Згідно Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків зобов'язані Президент України, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, інші члени Кабінету Міністрів України, перші заступники та заступники міністрів,

керівники інших центральних органів виконавчої влади та їх заступники (...), депутати місцевих рад, посадові особи органів місцевого самоврядування, державні службовці, голови місцевих державних адміністрацій тощо.

З мовним цензом доволі пов'язаний **ценз грамотності (освіти)**, який полягає у тому, що передбачає допуск до участі в процесах державного будівництва тільки тих громадян, які мають встановлений Конституцією чи профільним законом певний рівень освіти. Цей ценз мав велике поширення в XIX та напочатку XX ст., коли рівень освіченості населення був у рази меншим ніж сьогодні і від осіб для їх участі у державотворчих процесах вимагалось «уміти читати та писати». Скасування цього цензу відбувалася поступово, наприклад, у США від нього остаточно відмовилися тільки у 1975 році.

У XXI ст. ж ценз грамотності (освіти) розглядається як явище архаїчного характеру, яке здебільшого перешкоджає реалізації громадянами своїх політичних прав.

В Україні виборче законодавство не передбачає застосування освітнього цензу на жодному з видів виборів. Натомість освітній ценз у вітчизняних процесах державного будівництва застосовується щодо цілого ряду кандидатів на державні посади суддів, суддів Конституційного Суду України [3], директора Національного антикорупційного бюро України [14].

Застосовується освітній ценз і щодо інших кандидатів на посади до органів державної влади та місцевого самоврядування з метою, щоб вони, маючи певний рівень освіти професійно та кваліфіковано розбиралися у всіх складнощах виконання своїх повноважень. Вважаємо, що його слід поширити також на главу держави та депутатів Верховної Ради України.

Окрім освітнього цензу до деяких категорій вищих посадових осіб та державних службовців може застосовуватися **ценз професіональності (компетентності)**. Сутність цього цензу полягає у тому, що особа може претендувати на зайняття певної посади тільки за умови, що у неї є відповідний професійний досвід та компетентність, завдяки чому особа здатна в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні уміння, знання, навички, проявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених професійних завдань і обов'язків.

Так, в Україні ценз професіональності вимагається від осіб, які претендують зайняти посади суддів, суддів Конституційного Суду України [3], членів Центральної виборчої комісії [4], Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [5], державних уповноважених Антимонопольного комітету України, директора Національного антикорупційного бюро України [14].

Ценз професіональності у вітчизняній практиці державотворення застосовується і щодо деяких інших кандидатів на посади високопосадовців та державних службовців. Враховуючи постійно зростаючі вимоги суспільства до якості державного управління, можемо зробити висновок про необхідність подальшого посилення жорсткості цензу професіональності для публічних службовців.

Висновок. В цілому зазначимо, що наявність технічних цензів сприяє формуванню якісного механізму публічної влади, що підвищує ефективність функціонування самої держави. Їх застосування у процесах державотворення сприяє впорядкуванню умов та професійних вимог до кандидатів до представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування і інших органів публічної влади. Виходячи з існуючої національної практики вважаємо, що деякі технічні цензи потребують законодавчих змін, які мають охоплювати питання підвищення вікового цензу для народних обранців та інших високопосадовців в Україні, належної їх професійної підготовки, підвищення кваліфікації і т. ін. В той же час важливо, щоб впровадження таких новацій було зваженим для забезпечення прав та свобод громадян, не мало надмірного характеру і не призводило до їх трансформації в якості інструменту дискримінації окремих громадян чи певних соціальних груп.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Нестерович В.Ф. Види виборчих цензів: зарубіжна та українська практика. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/expert/18/10.pdf> (дата звернення 24.06.2025).
2. Марцеляк О.В. Вибори народних депутатів України: Навчальний посібник. Харків: ТОВ «ПРОМЕТЕЙ-ПРЕС», 2007. 620 с.
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Закон України «Про Центральну виборчу комісію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-15#Text> (дата звернення 24.05.2025).
5. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 29.06.2025).
6. Ніколов Ю. Нове покоління молоді страшно інфантильне. URL: <https://censor.net/ua/b3505479> (дата звернення 24.05.2025).

7. Закон України «Про Рахункову палату». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4042-20#Text> (дата звернення 24.06.2025).
8. Consolidated version of the Treaty on European Union [English edition]. Official Journal of the European Union. 2008. 115 p.
9. Кильошик І. Виборчі права іноземців у виборах місцевого самоврядування у Польщі. *Наукові записки Кола аспірантів „Ucrainica”*. Том 1-2. Варшава 2021. С. 9–22.
10. Марцеляк О.В. Виборчий ценз. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 4. Конституційне право* / редкол.: Ю.Г. Барабаш (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2024. С. 100–105.
11. Виборчий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення 24.06.2025).
12. Case of Melnychenko v. Ukraine / European Court for Human Rights. Judgment of 19 October 2004. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67100> (дата звернення 24.05.2025).
13. Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ: Ваїте, 2018. 908 с.
14. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення 29.05.2025).